

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi ruoka-aputoimintaan myönnettäviin valtionavustuksiin

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi ruoka-aputoimintaan myönnettäviin valtionavustuksiin.

Esityksen mukaan valtionavustuslain (688/2001) 8 §:n nojalla annettavaa valtioneuvoston asetusta ruoka-aputoimintaan myönnettävistä valtionavustuksista sovellettaisiin ensimmäistä kertaa loppuvuodesta 2024 käynnistyvässä avustusten haussa. Ruoka-aputoiminnan valtionavustuksen vakinaistamisen tavoitteena on luoda jatkuvuutta ja toiminnasta vastaavien järjestöjen toiminnan ennakoitavuutta. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa ruoka-aputoiminnan yhteyttä koko (hyvinvointi)alueella tapahtuvaan osallisuutta edistävään ja eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja syrjintää vähentävään hyvinvointityöhön.

Kuntien ja hyvinvointialueen kesken tulee luoda tiivis kumppanuusyhteistyö hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osalta. Hyvinvointialueiden ottaessa vastuun valtionavustuksen hakemisesta ja toiminnan koordinoinnista on iso vaara, että kuntien motivaatio ja halukkuus yhteistyöhön tältä osin jää minimaaliseksi. Suotavaa olisi, että jatkoseurannan osalta kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön toimivuutta ja kehittämismahdollisuuksia voitaisiin raportoida valtakunnallisella tasolla.

Valtionavustushaun vakinaistaminen on tärkeää ja se tuo ennustettavuutta ja hallittavuutta koko toimintaan. Aikaisempina vuosina ruoka-aputoimintaan on voinut saada avustusta vuosittain ja hakumenettelyt ovat olleet vakiintumattomia. Tämä on aiheuttanut ruoka-aputoimintaa järjestäville

toimijoille epävarmuutta toiminnan jatkumisen edellytyksistä ja ko. mallit eivät ole välttämättä kohdelleet kaikkia alueita ja toimijoita yhdenvertaisesti.

Ruoka-aputoimintaa järjestävät järjestöt ovat usein hyvin pieniä ja vapaaehtoistyöntekijöiden varassa toimivia. Järjestöjen toiminnan suunnittelu pitkäjänteisesti on ollut käytännössä usein mahdotonta, koska ne ovat olleet riippuvaisia kuntien ja nykyään kuntien ja hyvinvointialueiden myöntämistä avustuksista. Esitetty vakinaistaminen on iso parannus tähän. Ja ennen kaikkea mahdollisuus myöntää avustus enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan mahdollistaa alueella pitkäjänteisempää toiminnan koordinoitua ja sitoutumista toimintaan ja yhteistyörakenteiden kehittämiseen. Hyvinvointialueet ovat maantieteellisesti laajoja alueita ja useiden kuntien alueella. Hyvinvointialueen sisällä tapahtuvan toiminnan koordinoitua ja yhteistyörakenteet eivät synny vuodessa eikä kahdessakaan. Toiminnan rakentaminen ja mahdollisimman yhdenvertaisten palveluiden kehittäminen vaatii luottamuksellisten suhteiden rakentamista.

Eri kunnissa järjestöjen avustuskäytännöt ovat vaihdelleet. Tiedossa olevat valtion supistukset järjestöjen avustamiseen tuottavat lisää ennakoimattomuutta kansalaisyhteiskunnan/vapaaehtoisten toimintaan. Sen vuoksi on erityisen tärkeää, että edes kaikkein heikommassa asemassa olevien henkilöiden, jotka joutuvat turvautumaan ruoka-apuun, avustaminen tätä kautta pystyttäisiin turvaamaan. Samalla on todettava, että ruoka-apu ei ole sosiaalihuollon palvelua, eikä sellaiseksi toivon mukaan vakiinnukaan missään mielessä. Valtakunnalliseksi hallinnoijaksi esitetään Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitosta. On erityisen tärkeää, että sekä ministeriö että THL tuottavat jatkossa seuranta- ja tutkimustietoa ruoka-aputoiminnasta ja valtionavustusten käytöstä ja vaikuttavuudesta kansalaisten näkökulmasta. Erityisenä näkökulmana edellä mainitun lisäksi olisi suotavaa tuottaa tietoa myös kestävä kehityksen näkökulmasta hävikkiruuan hyödyntämisessä.

Vuoden 2024 kokemus on osoittanut, että (keskus)kunnilla ei ole erityistä halukkuutta ottaa tehtäväkseen kaikkien hyvinvointialueiden alueella olevien

kuntien osalta ruoka-aputoiminnan koordinoitua. Siinä mielessä useimmiten on järkevää, että valtionavustuksen haku on hyvinvointialueen tehtävänä. Avustuksen käytön hallinnointi ja heterogeenisen alueen ruoka-aputoiminnan koordinoitua edellyttää resurssia, minkä toivotaan näkyvän myös valtionavustuksen määrässä. On eri asia koordinoitua kymmenen kunnan (tai useamman) alueella toimivien ruoka-apujärjestöjen toimintaa kuin vain esimerkiksi kahden kunnan alueella toimivan alueen. Siinä mielessä on toivottavaa, että alueiden erityispiirteet huomioidaan avustusten jaossa, ei vain väestöpohjan mukaan.

Koska useimmiten erittäin heikossa taloudellisessa tilanteessa olevat ruoka-aputoimijat eivät pysty suunnittelemaan toimintaansa kovinkaan pitkällä tähtäimellä – ei edes vuositasolla – on tärkeää, että avustushaku ja - päätösprosessi on aikataulullisesti sellainen, että se synkronoituu hyvin kuntien ja hyvinvointialueiden järjestöavustusprosessien aikatauluihin. Hyvinvointialueiden avustuspäätökset tehdään yleensä heti vuoden alussa, jotta järjestöt saavat tiedon mahdollisimman pian. Toki on huomioitava, että ruoka-aputoimintaan saatava valtionavustus ei ole korvaamassa muuta järjestöjen hakemaa avustusta.